

Klasické serologické metody

aglutinace / precipitace, RID, nefelometrie / turbidimetrie

Vyšetření funkce komplementu

Jana Nechvátalová (jana.nechvatalova@fnusa.cz)

Ústav klinické imunologie a alergologie

FN u sv. Anny a Lékařská fakulta MU

Laboratorní vyšetření IN VITRO

- **Preanalytická fáze**

- odběr, příprava, zpracování vzorku před zahájením laboratorního vyšetření
- skladování, transport

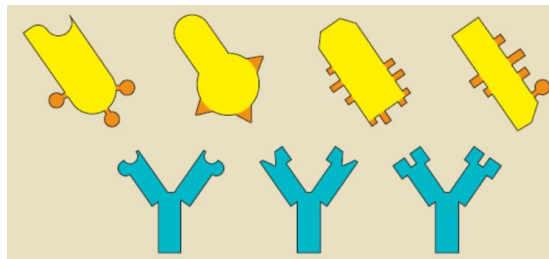
- **Analytická fáze**

- kalibrace a justování zařízení (analýza kontrol- IKK, EHK)
- provedení lab. vyšetření + kontrol
- zpracování výsledků, LIS

- **Postanalytická fáze**

- skladování, likvidace materiálu
- prozkoumání výsledků, uvolnění, LIS - NIS

Rozdělení imunologických laboratorních metod

serologické (humorální)- detekce antigenů a protilátek,
průkaz tvorby protilátek proti infekčnímu agens
buněčné - počty a funkce jednotlivých typů leukocytů

Monocyte

Lymphocyte

Neutrophil

Eosinophil

Basophil

Serologické metody

1. Klasické serologické metody

- Aglutinace (přímá / nepřímá)
- Precipitace (v kapalině, v gelu)

2. Imunochemické metody s následnou detekcí

- Imunofluorescence (přímá / nepřímá)
- Imunoanalýza (EIA-ELISA, RIA, FIA, LIA)
- Immunoblot, imunodot

3. Metody založené na efektorovém účinku protilátek (využívané v klinické mikrobiologii)

- Komplement fixační reakce
- Inhibiční a neutralizační testy

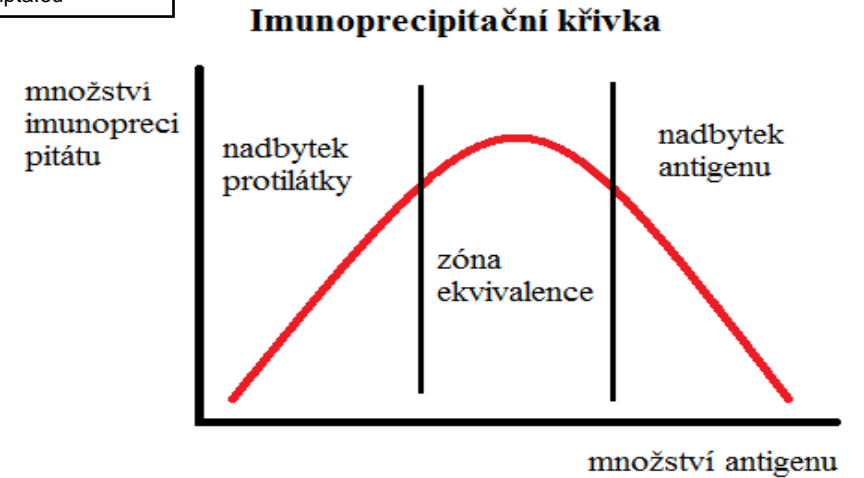
Serologické metody

Reakce antigenu (Ag) s protilátkou (Ab) = imunokomplex:

Primární fáze – rychlá, nepozorovatelná okem
– tvorba imunokomplexů Ag + Ab
– vznik vazby jednotlivých epitopů s vazebnými místy protilátek

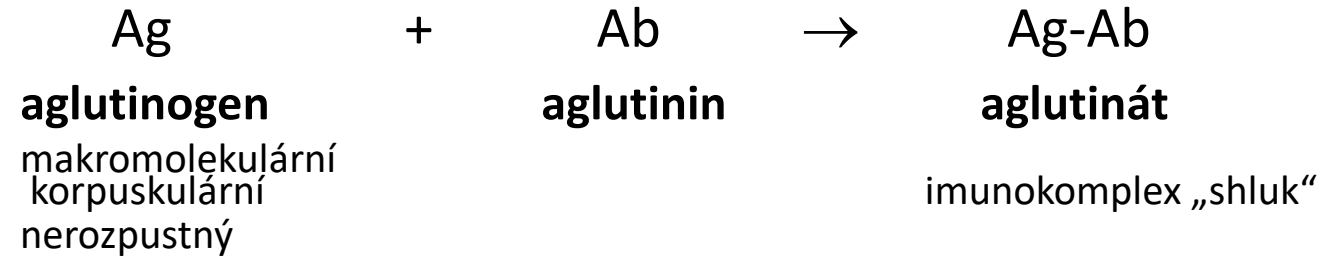
Sekundární fáze – pomalá, pozorovatelná okem
– uplatňuje sa multivalence Ag a polyvalence Ab
– vznik prostorového komplexu

Pokud nedochází k sekundární fázi reakce, je nutné imunokomplexy vzniklé v primární fázi vizualizovat – imunochemické metody

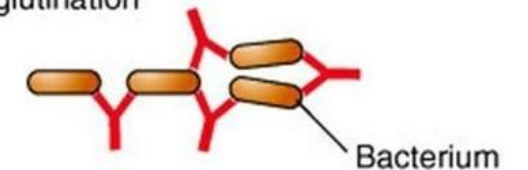
Aglutinace vs Precipitace

Aglutinace (shlukování)

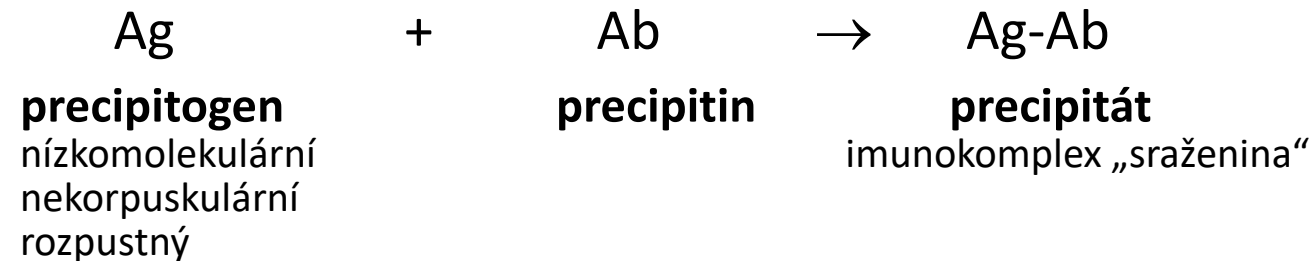
Agglutination and Precipitation

Agglutination

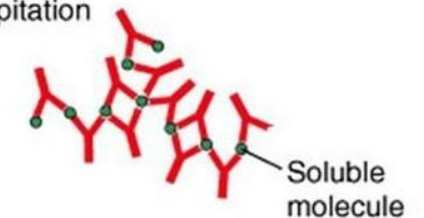

Protilátky namířené proti epitopům antigenních částic. Mezi korpuskulemi se tvoří můstky, které vedou ke vzniku shluků (aglutinátů)

Precipitace (srážení)

Precipitation

Reakce mezi solubilním antigenem a protilátkou s následným vznikem precipitátu (hydrofobní vazby – nerozpustný komplex)

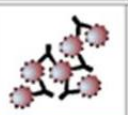

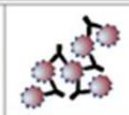

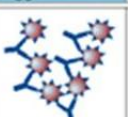

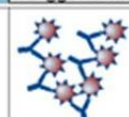
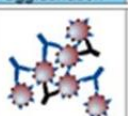
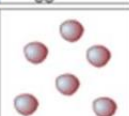
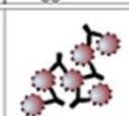
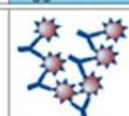

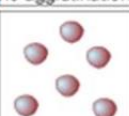

Aglutinace

1. Přímá

- korpuskulární Ag přirozeně nese cílové epitopy
- identifikace bakterií, hemaglutinace

2. Nepřímá

- rozpustný antigen navázaný na povrchu vhodných makromolekulárních částic (latex)
- stanovení protilátek RF, ASLO

		red blood cells from individuals of type			
serum from individuals of type		AB	O	B	A
A Anti B antibodies					agglutination no agglutination agglutination no agglutination
B Anti A antibodies					agglutination no agglutination no agglutination agglutination
O Anti A + B antibodies					agglutination no agglutination agglutination agglutination
AB no antibodies to A or B					no agglutination no agglutination no agglutination no agglutination

Krvní skupiny
Systém AB0

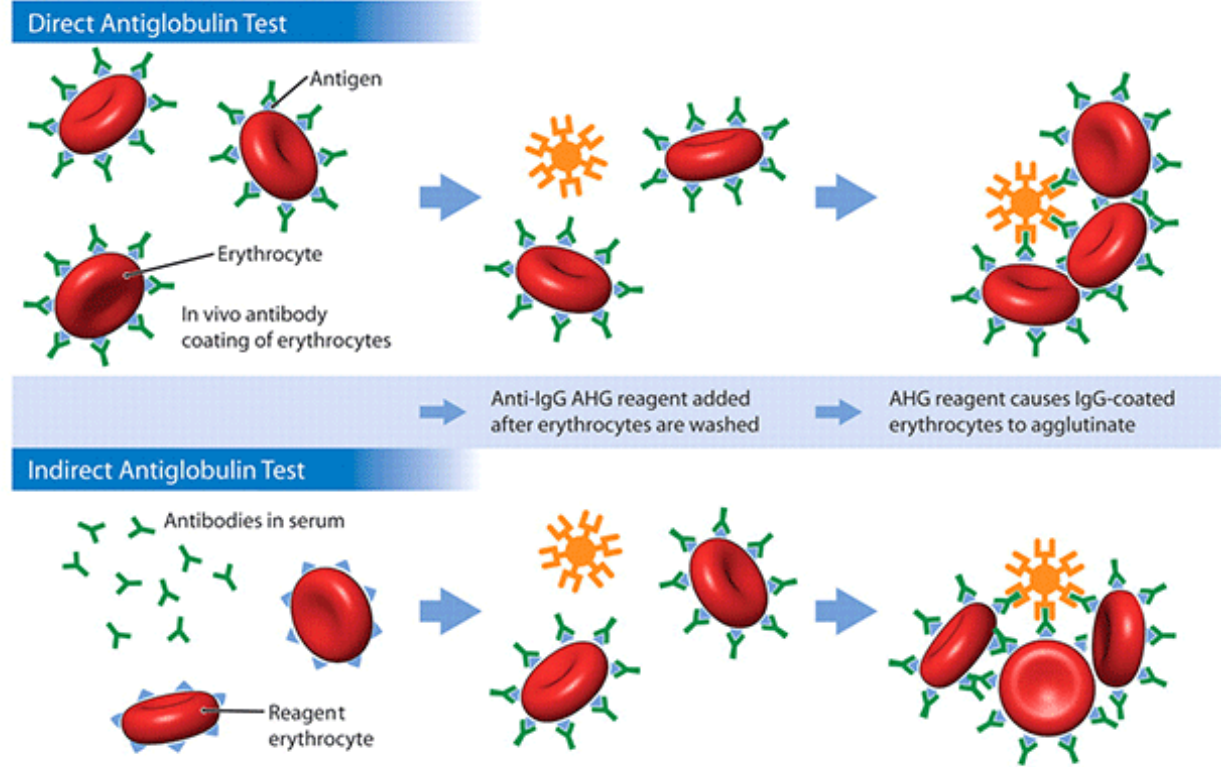
Detekce protilátek vázaných na erythrocyty *in vivo*
- autoimunitní hemolytická anémie

Direct Coomb's Test

VS

Detekce volných protilátek proti erythrocytům v séru
- těhotné Rh⁻ ženy

Indirect Coomb's Test

Hodnocení aglutinace

- **KVALITATIVNÍ**

- k aglutinaci dochází / nedochází (pozitivní / negativní)

- **KVANTITATIVNÍ**

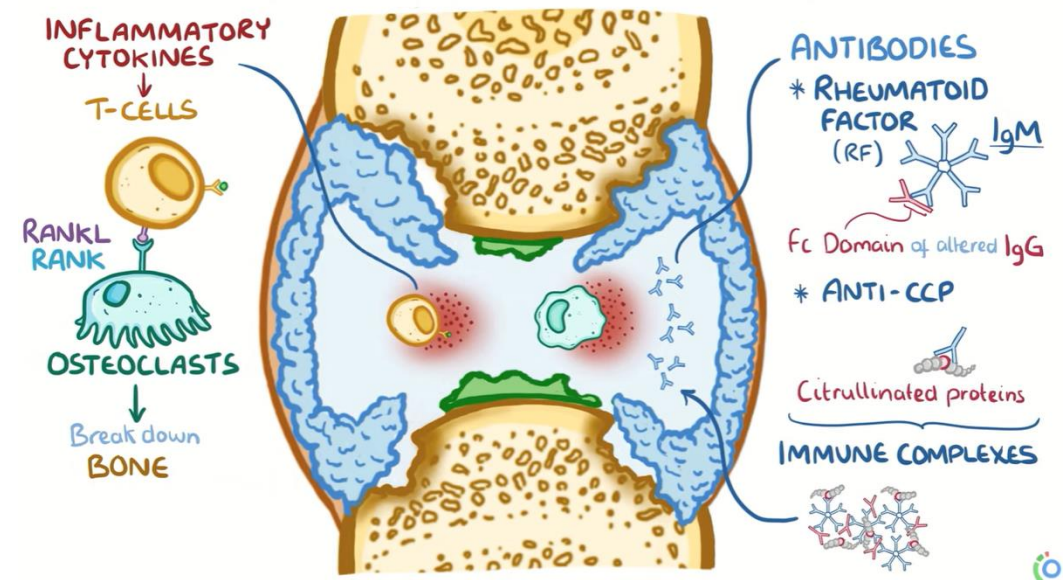
- stanovení nejvyššího ředění séra, kdy je ještě pozorovatelná aglutinace

- titr = převrácená hodnota ředění séra

- (ředění 1:32 → titr 32)

Revmatoidní artritida

- Systémové autoimunitní onemocnění – poškození kloubů
- Příčiny – genetiky + faktory vnějšího prostředí
- **Citrulinace peptidů** – modifikace vedoucí k antigenicitě proteinů → imunitní reakce, produkce autoprotilátek
- V kloubu se tvoří zánětlivá tkáň – **pannus** – narušení chrupavky
- Osteoklasty – degradace kosti
- muži : ženy 1 : 2-3
- 1 % populace
- Vyšetřujeme koncentraci protilátek:
  - revmatoidní faktor (**RF**)
  - protilátky proti cyklickým citrulinovaným peptidům (**anti-CCP**)
  - protilátky proti mutovanému citrulinovanému vimentinu (**anti-MCV**)

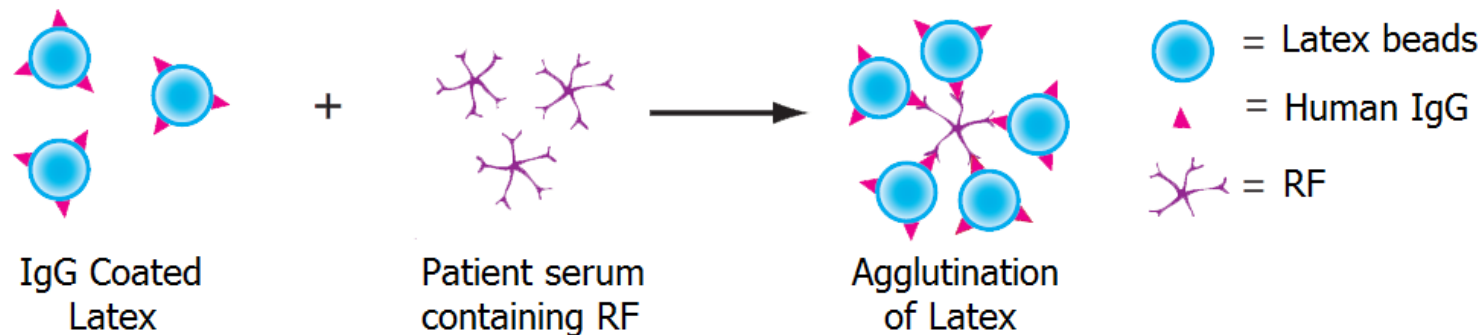

Latex-fixační test

• Revmatoidní faktor (RF)

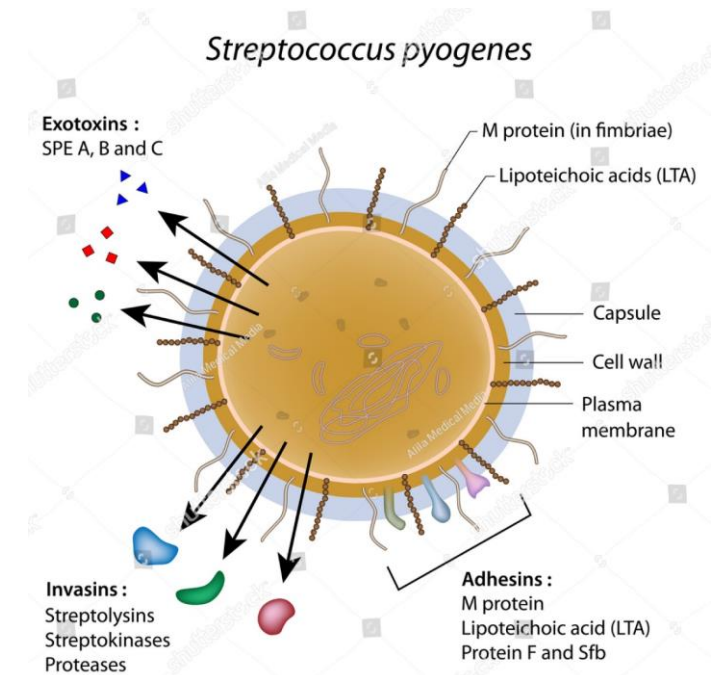
- autoprotlátka namířená **proti Fc části IgG** molekuly
- přítomný asi u 80% pacientů s revmatoidní artritidou
- pozitivní je též u asi 5-10% nemocných s jinými systémovými autoimunitami - autoimunitní hepatitida, SLE, Sjogrenův syndrom
- může být pozitivní i u zdravých osob
- diagnosticky nejdůležitější je RF v třídě **IgM** (rutinně se měří nefelometricky!)

Princip testu aglutinace na nosičích:

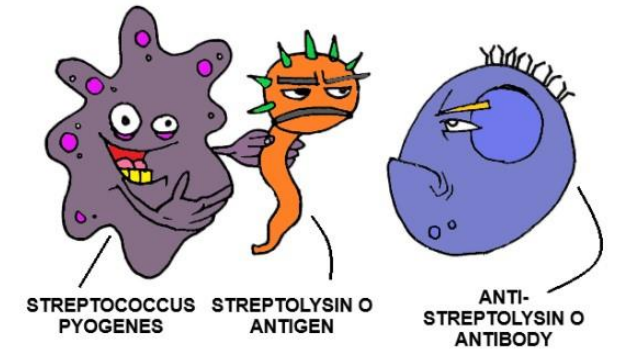

Streptokoková infekce a pozdní následky

- Streptokoky skupiny A mají na povrchu M protein - jeho struktura je podobná strukturám srdce nebo ledvin – molekulární mimikry
- Protilátky proti M proteinu **zkříženě reagují** s těmito strukturami → poststreptokoková revmatická horečka, karditida, glomerulonefritida
- Během streptokokové infekce se také tvoří **ASLO** – anti-streptolysin O antibodies
- Stanovuje se při podezření na poststreptokokové následky

Stanovení ASLO (ASO) nepřímou aglutinací

- ASLO - anti-streptolysin O antibodies
- Stanovení protilátek v séru proti Streptolysinu O (exotoxin bakterií z rodu Streptococcus)
- Princip testu:
  - stejný jako u RF – latexová aglutinace (na latexových částicích vázán streptolysin O)

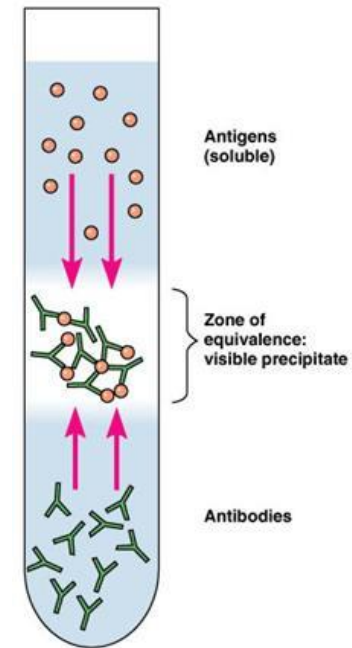
Precipitace

1. V gelu

- Jednoduchá RID
- Dvojitá RID

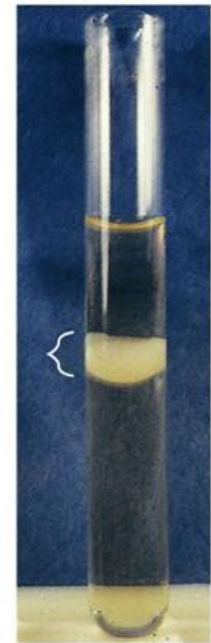
2. V tekutém prostředí

- Nefelometrie
- Turbidimetrie

(a)

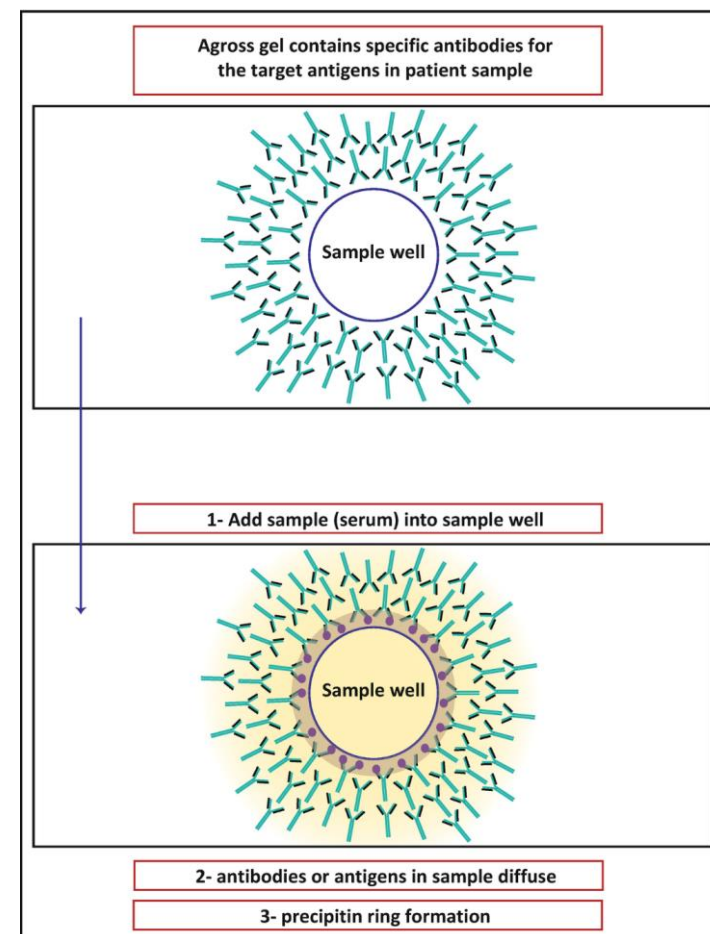
Copyright © 2004 Pearson Education, Inc., publishing as Benjamin Cummings.

(b)

Precipitace v gelu – jednoduchá RID

- Prostředí – agarózový gel
- Princip
  1. Do gelu je při teplotě těsně před tuhnutím přidána protilátka proti hledanému antigenu (např. chceme stanovit C5 → v gelu protilátka proti C5)
  2. Ztuhnutí gelu
  3. Vykrojení jamek do gelu
  4. Pipetujeme kalibrátory a vzorky
  5. Antigen difunduje do gelu – v místě ekvimolární koncentrace Ag-Ab se vytvoří kruhový precipitát
  6. Průměr a plocha kruhu je úměrná množství antigenu ve vzorku

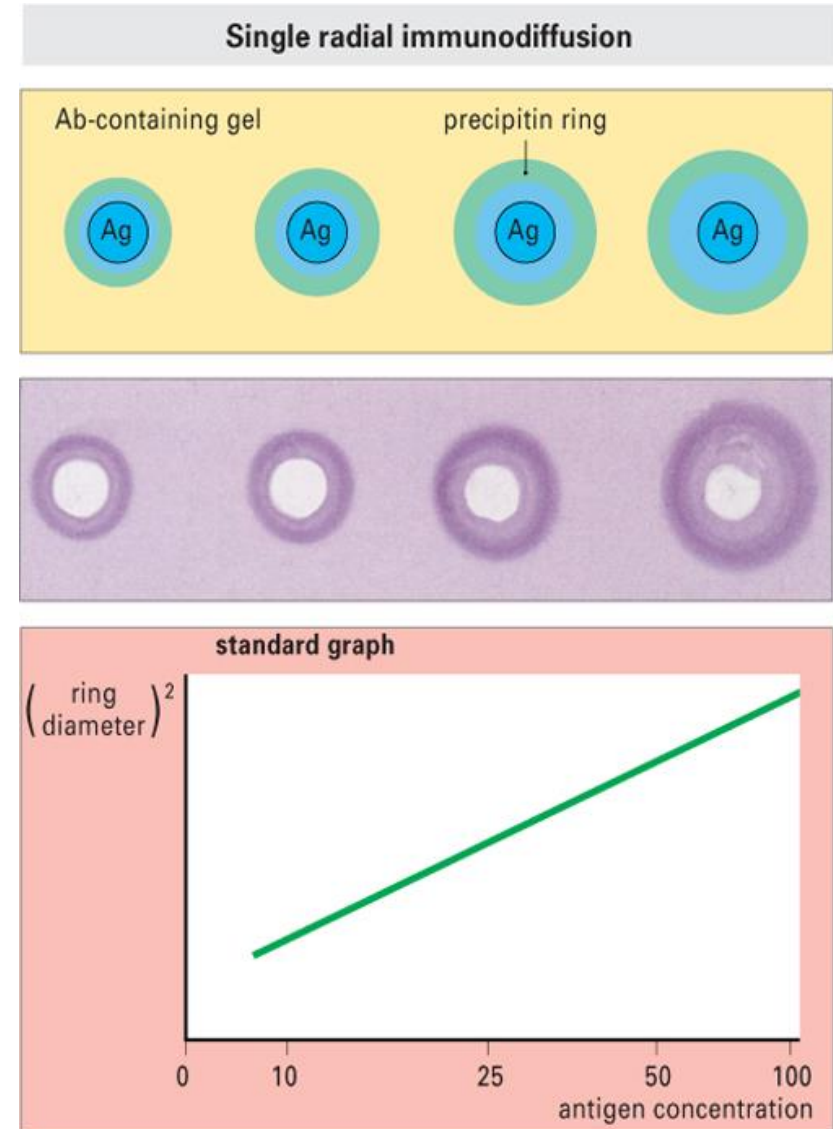
Radiální imunodifúze

- Pomocí RID je možné stanovit koncentrace mnohých bílkovinových součástí séra
- Metodika se v minulosti používala při měření hladin celkového IgG, IgA, IgM, složek komplementu anebo různých proteinů akutní fáze- většina těchto vyšetření je dnes automatizovaná (nefelometrie)
- **Stanovení C2 a C5 složek komplementu**

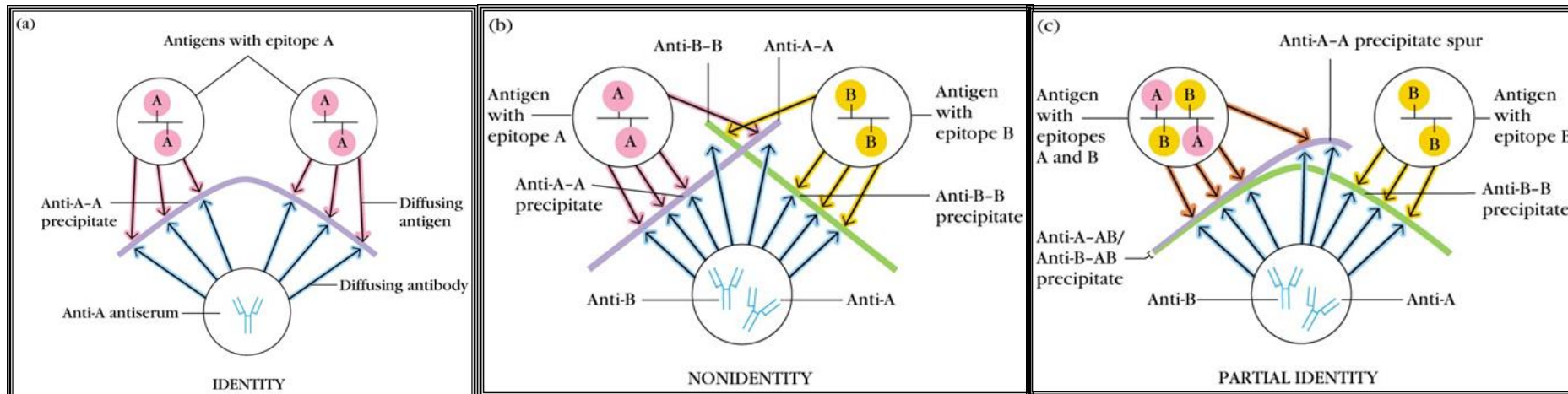
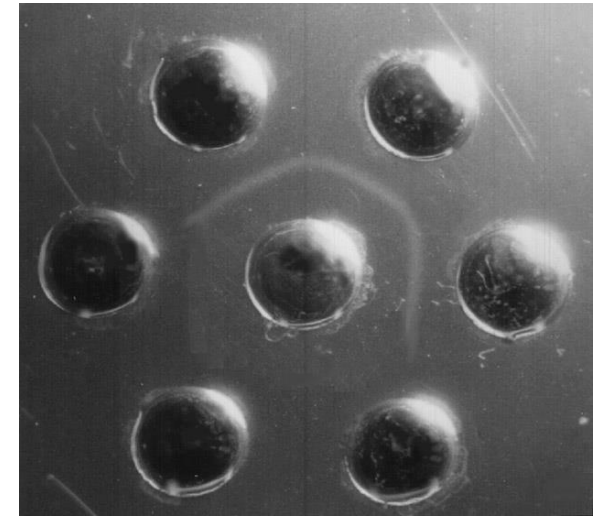
- Jednoduchá RID

- koncentrační gradient jednoho z reaktantů (většinou Ag)
- druhý reaktant (většinou Ab)- rovnoměrně rozptýlený v struktuře gelu
- výsledkem jsou ostře ohraničené kruhy precipitátu
- plocha prstence = úměrná koncentraci vyšetřovaného Ag
- podle konc. standardu – kalibrační křivka

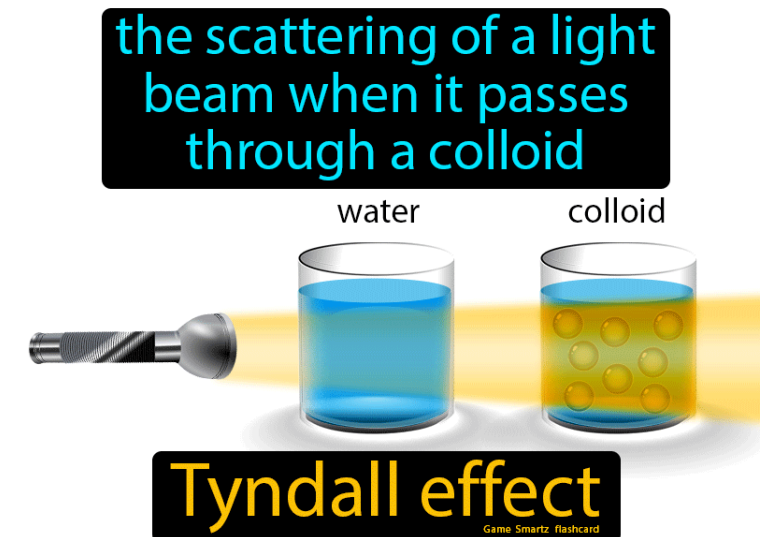
- Dvojitá RID (podľa Ouchterlonyho)

- sledujeme antigenní příbuznost antigenů
- Prostředí – čistý gel – do jamek pipetujeme antigen i protilátku
- gradient vytváří jak Ag tak Ab a dochází k protisměrné difuzi obou reaktantů (radiálně)
- v zóně ekvivalence – precipitační linie, která ukazuje na pozitivitu reakce
- hodnocení: kvalitativní

Precipitace - v tekutém prostředí

- Využívá se efekt, že při reakci Ag-Ab vzniká zákal - precipitát, jehož intenzita je při konstantním množství přidané protilátky úměrná koncentraci vyšetřovaného antigenu
- Měření intenzity zákalu: nefelometrie, turbidimetrie – Tyndalův jev
- Obě metodiky umožňují kvantitativní stanovení obsahu proteinů ve vzorku odečtením z kalibrační křivky

Nefelometrie a turbidimetrie

- Reakce založené na měření množství imunokomplexů vytvořených interakcí specifických protilátek s antigenem
- Stanovení sérových bílkovin
- Měření probíhá v tekutém prostředí v měřící kyvetě (pufr, látka urychlující reakci, Ag, Ab)
- Množství vytvořených komplexů je úměrné koncentraci Ag

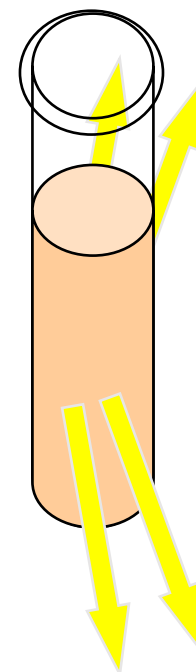
Precipitace v tekutém prostředí

nefelometrie je 5-10x citlivejší
a nákladnější než turbidimetrie

Nefelometrie

- vhodná pro nižší koncentrace

viditelné světlo

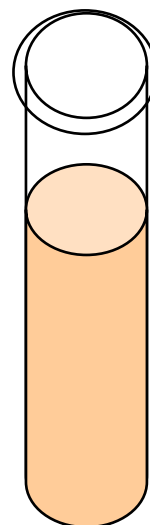
detektor je ve směru kolmém na
vstupující paprsek

Měří množství světla
rozptýleného při průchodu paprsku
(množství světla odraženého od
vznikajících komplexů)

Turbidimetrie

- Vhodná pro koncentrovanější roztoky

viditelné světlo

detektor je v ose paprsku

Měří množství procházejícího světla
(úbytek intenzity světla, které prošlo
roztokem v kyvetě)

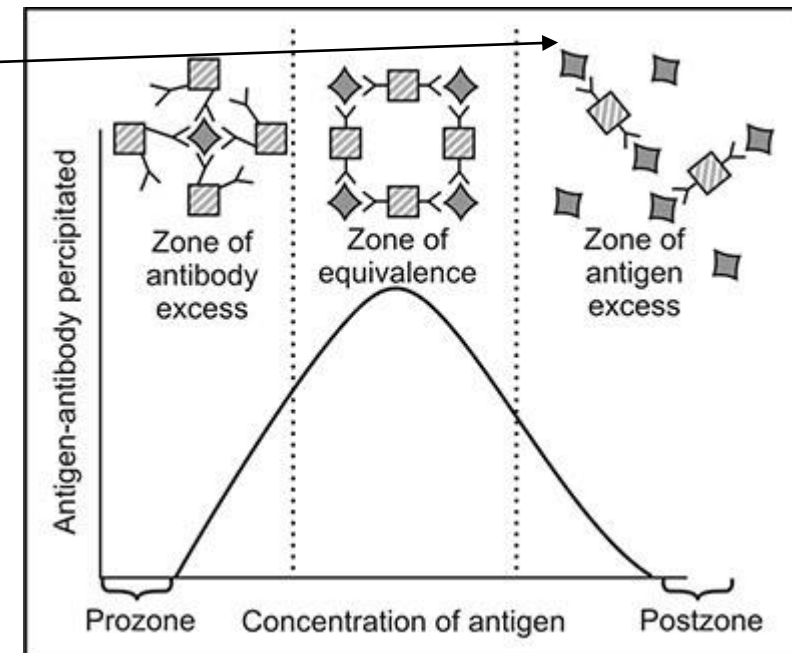
Dynamika precipitačních reakcí

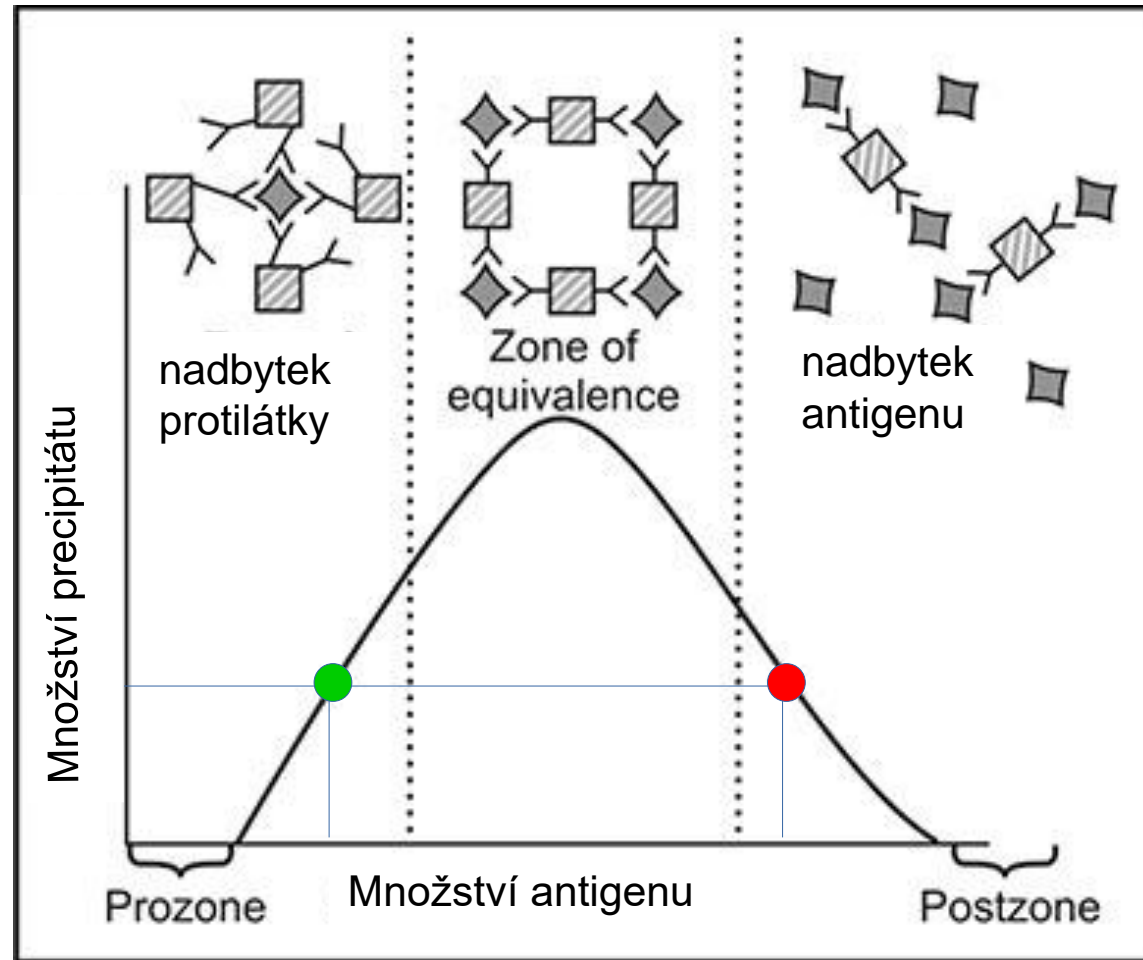
Imunoprecipitační křivka (Heidelberg-Kendallová)

- 1) Oblast nadbytku protilátky – měření přístrojem
- 2) Zóna ekvivalence
- 3) Oblast nadbytku antigenu – protilátka spotřebována, imunokomplexy se rozpadají a odezva na detektoru klesá → **Hook efekt**

Závěr: Pro 2 rozdílné koncentrace antigenu lze získat jednu hodnotu absorbance → **riziko falešně nízkých hodnot**

Přístroje mají různé postupy, jak Hook efekt rozpoznat

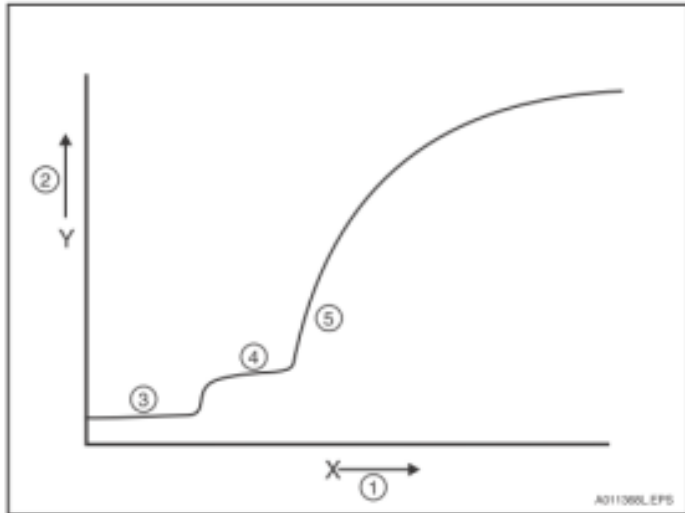

Různé množství antigenu - stejná hodnota absorbance

- Vzorek 1 - koncentrace stanovované látky leží v oblasti nadbytku protilátky
- Vzorek 2 – koncentrace stanovované látky leží v oblasti nadbytku antigenu (falešně nízká absorbance)

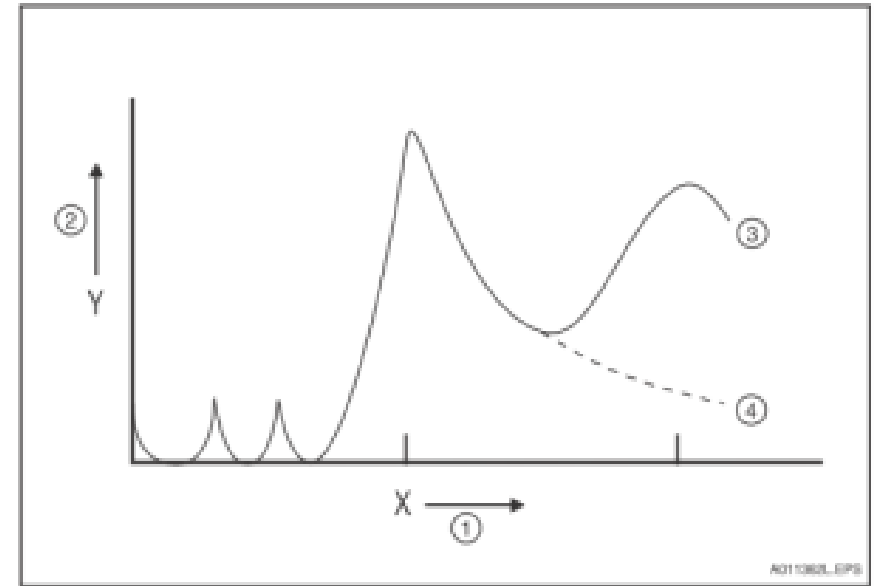
Pro stanovení koncentrace analytu metodou imunoprecipitace v roztoku musí být v reakční směsi nadbytek protilátky!

Při nefelometrickém i turbidimetrickém měření musí zůstat zachována podmínka nadbytku protilátky v reakční směsi

1. X = Increasing time
2. Y = Increasing scatter signal
3. Buffer Addition
4. Sample Addition
5. Antibody Addition

Měření zákalu je relevantní pouze ve vzestupné části křivky – probíhá kinetickým proměřováním vzorku s intervalem 5 vteřin

1. X = Reaction time (in seconds)
2. Y = Rate response
3. Response if antibody excess
4. Response if antigen excess

Po proběhlé reakci přístroj do reakční směsi přidá antigen:

- 1) Pokud absorbance opět stoupne (3) měření proběhlo v oblasti nadbytku protilátky (tvoří se nové imunokomplexy) a pro výpočet koncentrace analytu tedy může být použita naměřená hodnota absorbance původního ředění
- 2) Pokud po přidavku antigenu k nárůstu signálu nedojde (4) → protilátka byla spotřebována (příliš mnoho antigenu) → analýza musí být opakována znovu s vyšším ředěním vzorku

Beckman Coulter IMMAGE 800

- Stanovení koncentrace:
- I:
  - imunoglobuliny: IgG, IgA, IgM (g/l)
  - proteiny akutní fáze: CRP (mg/l)
  - (RF+ASLO)
- II:
  - Podtřídy Ig
  - složky komplementu: C3, C4, C1q
  - proteiny akutní fáze: A1AT (alfa 1 antitry OROSO (orosomukoid), A2M (alfa 2 makroglobulin), CPL (ceruloplasmin), TRF (transferin), PREA (prealbumin)

www.beckmancoulter.com/en/products/protein-chemistry/immune-800

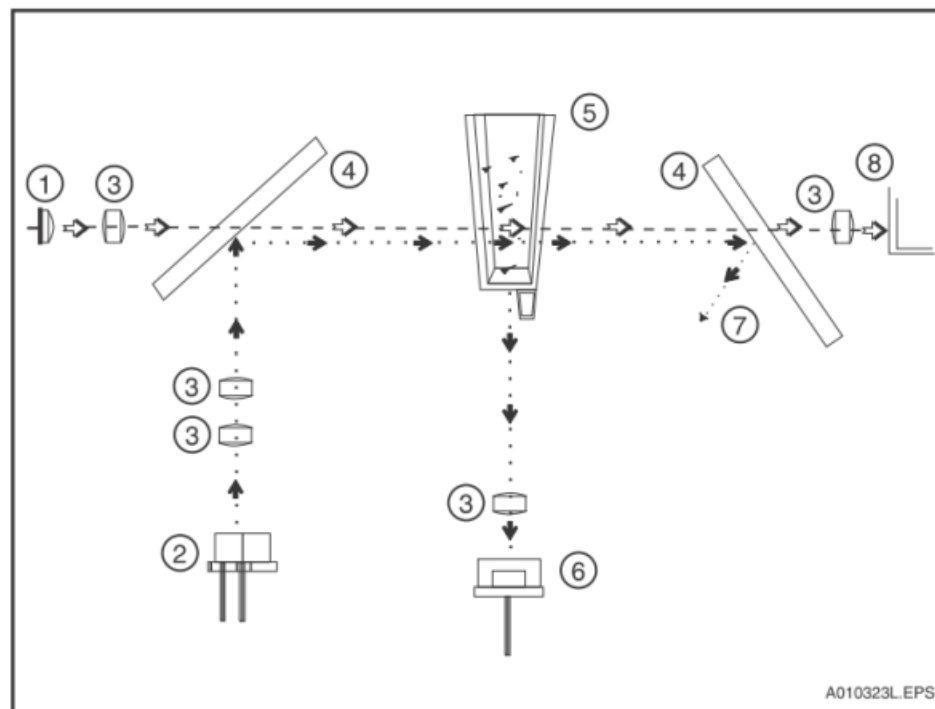
Referenční meze pro dospělého

- IgG – 7,5 - 15,5 g/l
  - IgG1 → IgG2 → IgG4 → IgG3
- IgA - 0,8 – 4,5 g/l
  - IgA1 → IgA2
- IgM – 0,5 – 3 g/l
- IgE < 100 kU/l
- IgD < 100 IU/ml
- CRP - 0-8 mg/l

Konstrukce nefelometru Immage 800

Nefelometr – zdrojem světla je laser - vlnová délka 670nm

Turbidimetr – zdrojem světla je LED dioda o vlnové délce 940nm

Turbidimetr – měří úbytek prošlého světla - turbiditu

Nefelometr – měří přírůstek odraženého světla od imunokomplexů pod úhlem 90° (Tyndalův jev)

1. LED light source (turbidimetric)
2. Laser light source (nephelometric)
3. Focus lens
4. Beam splitter
5. Reaction cuvette
6. Nephelometric detector (90° angle to incident laser beam)
7. Laser light bounces into light trap
8. Turbidimetric detector (0° angle to the incident LED beam)

Siemens BNII

www.healthcare.siemens.com/plasma-protein/systems/bn-ii-system

- Stanovení koncentrace:
  - imunoglobuliny: IgE (IU/ml), IgD, IgA1, IgA2, IgA pediatrické (IgAp, nízké koncentrace)
  - složky komplementu: C1 inhibitor

Vyšetření cirkulujících imunokomplexů – CIK turbidimetrie

- Imunokomplexy se tvoří při každodenní obraně organismu vůči původcům infekčních chorob (jedna z fyziologicky probíhajících forem imunitní odpovědi)
- Porušena rovnováha mezi tvorbou a eliminací imunokomplexů
- Při onemocněních (např. chřipka) se tvoří imunokomplexy – bolest svalů a kloubů
- Pouze přechodné obtíže (fyziologické) → odstranění ve slezině (makrofágy)
- Autoimunitní onemocnění – tvorba imunokomplexů → ukládání do tkání → zánět
- V určité fázi onemocnění je lze detekovat v krvi – **CIK-PEG** (precipitace imunokomplexů polyethylenglykolem) → zákal → měření turbidity (prošlého světla)

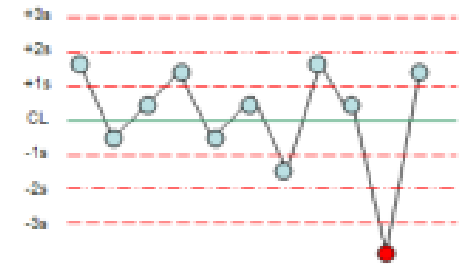
CIK –PEG – pouze orientační vyšetření

- Nevýhoda:
- Detekují se jakékoli imunokomplexy – pozitivní u jakékoli akutní fáze infekce kde se tvoří Ab-Ag → přítomnost imunokomplexů nemusí pro pacienta nutně znamenat zdravotní problém
- Ale zároveň: Negativní výsledek neznamena, že je pacient zdravý → imunokomplexy se již mohly uložit do tkání a v krvi nejsou detekovatelné
- Typicky pozitivní u imunokomplexových systémových autoimunit – RA, SLE
- Malá výpovědní hodnota

- Alternativou je stanovení vazby imunokomplexů na **C1q (ELISA)** – stanoví se pouze ty imunokomplexy, které mají schopnost aktivovat komplement

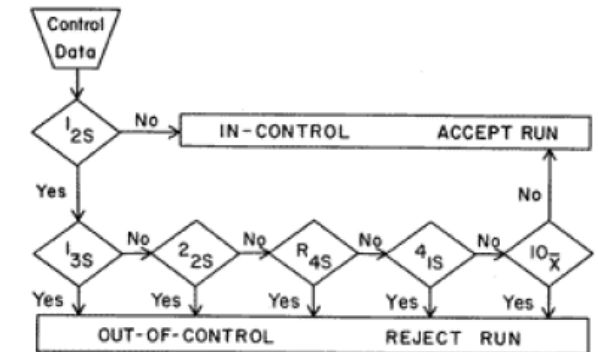
Denní praxe na analyzátoru

- Provozní denník
- Údržba analyzátorov:
  - denní/týdenní/měsíční
- Kalibrace:
  - 1x měsíčně / při změně šarže reagensů
  - kalibrační křivka
- Kontroly IKK:
  - každý den, před zahájením měření patientských vzorků
  - Podle metody – jedno-/více-úrovňové (nízká, vysoká kontrola)
  - referenční meze
- Kontroly EHK (SEKK- systém externí kontroly kvality):
  - podle časového plánu
  - z externí laboratře (není známá výsledná koncentrace)
  - výsledky se ve formě protokolu odošlou zpět organizátorovi
  - organizátor porovná výsledky měření jednotlivých laboratoří a zpětně informuje o úspěšnosti

Lewey-Jenningsův diagram – sledování kontrol v čase

Westgardova pravidla – detekce chyb v analytické proceduře (rozhoduje o schválení či zamítnutí analytické série)

Průchod vzorku laboratoří

- Sérum = odběr srážlivé krve
- Alikvotace vzorků
- Vytvoření pracovního listu pro jednotlivé analyzátoři = seznam vzorků
- Analyzátoři = vzorek + specifické antisérum + pufr (stabilizace a urychlení reakce)
- Analyzátoři připojený s LIS (laboratorní informační systém)= získá informace o požadovaném měření + výsledek automaticky odešle

Interpretace výsledků

- Výsledky jsou před vydáním vícnásobně kontrolované
- Pozor:
  - falešná pozitivita (malá specificita testu)
  - falešná negativita (malá senzitivita testu)
- **Hladina imunoglobulínov IgG, IgA, IgM (g/l):**
  - ↑ - zánětlivé procesy infekčního původu
    - jedna třída = myelom; monoklonální gamapatia
    - zvyšování s věkem
  - ↓ - poruchy tvorby = imunodeficity
    - lymfomy, leukémie, myelomy, následkem léčby, nefropatie

Interpretace výsledků

- ***Hladina IgE (IU/ml):***

- ↑ - alergické reakce -1. typ přecitlivělosti
  - parazitární infekce
  - autoimunity, imunodeficiencie

- ***Vyšetření komplementového systému (sérová hladina C3 a C4 (g/l), C1-INH)***

- ↑ - zánětlivá aktivita (proteiny akutní fáze)
- ↓ - vrozená / získaná porucha tvorby (jaterní selhání; zvýšená spotřeba- tvorba imunokomplexov; hereditární angioedém)

Interpretace výsledků

- *Proteiny akutní fáze*

- ↑ - akutní zánětlivá reakce = opsonizační a prozánětlivý efekt
  - regulační funkce; přenašeče iontů; hemokoagulace

CRP (mg/l)

- ↑ - bakteriální infekce
  - infarkt myokardu, pooperační období
  - revmatické choroby